

Vestmannen.

Nr. 3

Bergen 20. mars 1991

7. årgang

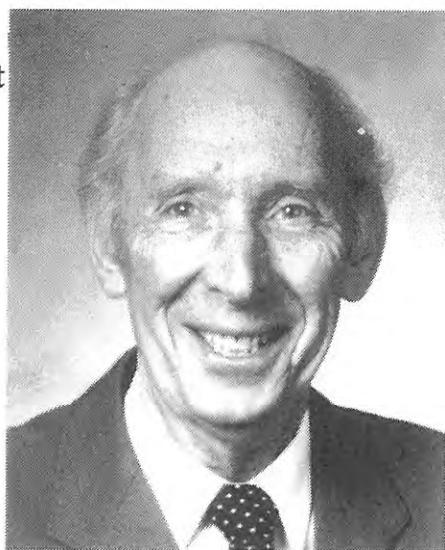
Takk til Ludvig Jerdal, markant formann i 40 år

Vestmannalaget bytte formann på årsmøtet no. Ludv. Jerdal sa ifrå seg attval, etter at han hev vore formann i laget i tilsaman 40 år, heilt ifrå 1950, berre med avbrot eitt år då han budde i Oslo. Ny formann vart avdelingsjef Leidulv Hundvin, som siste året hev vore varaformann. Han takka gamleformannen, bar fram ein bundel med rosor og nemnde det uvan-

Takkar av etter 40 år Formannsskifte i Vestmannalaget

lege at i det 123 år gamle laget hev same formannen vore i styringi i nærpå tridjeparten av alderen til laget. Presten og skalden Egil Lehmann hylla i ein tale både Vestmannalaget og formannen. Dette laget er som eit riksstyre i åndeleg utlegg, sa Lehmann.

I stjorni vart attvalde Ingerd Hirth, Arne Holm og Sveinung Ones, og ny stjornarmann vart Gunnar Gilberg. Varamenn: Finn Vabø, Ingebjørg Gilberg og Jenny Evjenth. Rådmenn i Bygdelagsnemndi: Brynhild Horvei, Finn Vabø og Ludv. Jerald. Varamenn: Ingebjørg Gilberg, Ellen Vabø og Jenny Evjenth. Til Det Nørøne Grønlandslaget vart valde Arne Holm, Ludv. Jerald og Leidulv Hundvin. Varamenn: Olav Bakken og Olava Henrichsen. I styret for Kyrkjene i Bergen: Ellen Vabø, vara-mann Ingebjørg Gilberg. Bladstjorni for «Tuftekallen»: Egil Lehmann, Bjarne Strand, Leidulv Hundvin, Sveinung Ones og Gunnar Gilberg. Ettersynsmenn for rekneskapane: Bjørn Evjenth og Bodvar Barsnes, vara-mann Torolv Hustad, for «Vestmannen»-rekneskapen: Leiv Flesland. Faneyakter: Olav Fjæra, Ingi Toftanum og Jon Askeland. Årsmeldingi synte stor aktivitet, med møte på Bryggens Museum, med messa i Fantoft stavkyrkja, og Grundtvigkveld i Johanneskyrkja. På eit møte vart den kjende lekaren Kari Øpstad frå Fusø heidra, det var eit 100 års minne. Elles hev møteprogrammi krinsa um miljøvern, um kjende spelemonn og um andre aktuelle emne. 15 fyredrag eller talor er haldne, og frammøtet til møti er godt.

Velkommen til Leidulv Hundvin, formann frå 1991

Laget er med i Ivar Aasen-sambandet gjennom Vestlandske Mållag, det er med i Håkonshallens Venner og i Bygdelagsnemndi i Bergen, og det hev nett no meldt seg med i det Ivar Aasen-senteret som er i emning i Ørsta/Volda. Laget gjev ut bladet Vestmannen som i fjer hadde eit godt år. Bladet vert godt motteke hjå tingarane.

Vestmannalaget som ei eksilregjering i utlegg Av Egil Lehmann

På årsmøtet i Vestmannalaget heldt presten og skalden Egil Lehmann denne talen med same valet var ferdig og Ludvig Jerdal hadde takka av frå formannsplassen:

Tungemålet det er folket. La langue, c'est la nation à styra med målet er å styra folket.

Styringi med vårt mål, med norrøna, er falli i hendene på folk som er viljuge til å tinga med hatararne av norrønt mål, med hat like sparlauast som arabarhatet mot Israel. Israel tingar ikkje um ættarjordi si, um so heile verdi gjeng på dei:

Den tid landet vårt var hersett av Hitler-makti, fanst det fulla eit riksstyre her heime, men det laut tena okkupasjonsmaki. Det sanne riksstyret var det som rømde ut. Det var kong Haakon sitt «nei» i Nybergsund og nei til krunprinsen på at han skulde vera att i hersett land. So gjekk dei heller i utlegg so lenge og førde striden derifrå i lag med vener og gode grannar.

Vestmannalaget hev vore ei slik eksilregjering i utlegg. Det segjест at unionen med Sverike vart uppløyst i 1905 og med Danmark i 1814. Det siste er ikkje sant. Málunionen med Danmark var den sterkeste og hardeste unionen. Han vart ikkje løyst den gongen. Grunnlovi vår er enno på gammalt dansk mål, og kvart briđe og kvar umbot lyt redigerast til denne málformi. Ein mál-union kan liknast med ei fotholda eller eit halslekkje. Men det forslær ikkje.

Málunionen er som ongelen i kjeften på ein fisk, han held tak heilt inn i kjøtet, og du stadfester han med kvart ord av okkupant-målet som du slepper or din munn.

Det er viljen som er trælka der ordet er trælka. Du kann ikkje koma og segja at du ikkje vil segja dei ordi du segjer. Hadde du ikkje vilja, so hadde du ikkje sagt dei.

Vestmannalaget et eit norrønt nei til ettergjeving for det danske målveldet, og i dette stykke eit riksstyre for eit folk, for ein norrøn nasjon. Eit riksstyre i åndeleg utlegg. For utlegdi er ikkje enda. Folket og målet er forrådt av sine eigne. Norrøn tunga er skjemd og forfalska, hædd og forflygd no som i alle år. Men ho liver. I truskap og i trass. Men mykje meir: I kjærleik. Eit skriftord segjer at kjærleiken fell aldri burt. Me kann segja det med våre ord: Kjærleiken er udrepande, er utynande. So lenge kjærleiken er der, held skuta leidi si, gjennom brot og brand.

Og so vil me segja til den styresmannen som no takkar av: Det er ikkje berre ein flokk og eit lag du hev styrta no i alle desse åri, i denne lange tidbolken. Det er ein nasjon, eit folk. I desse åri hev du vore riksstyrar for den norrøne tjodi her heime. I dette umbođet der gjeld det ordet å Aasmund Olavsson Vinje: Den som vil vera ein styresmann, han også ein mann må vera. Den heideren skal du få utav oss vestmenn. Og den takki. Takk for velgjort, takk for manns verk. Og takk for hjartevarmen, for kjærleiken, som aldri slokna.

Egil Lehmann

Olav V folkekongen

På Grundtvigkvelden som Vestmannalaget skipa saman med Johannes kyrkjelyd heldt formannen Ludv. Jerald denne talen:

Etter at Vestmannalaget heldt sitt fyrre møte, i januar, hev Noreg mist sin folkekjære konge, Olav V. Haakonsson. Me kjenner trong til å minnast Kongen.

Eg vil nyttja nokre minneord som stjornarmannen vår, Sveinung Ones, skrev i sitt blad: I umsetjing: «Kongen hev gjort si gjerning. Eit folk syrgjer yver sin fremste tenar. Ei mild sorg fordi han er i minnekranse. Ei mild sorg fordi minni er gode. Han var eit mangslunge menneske. I ei onnor tid kunde Olav ha vore einevaldskong, og likevel folkekong. Kunnskapane hans var sameina med visdom og medmenneskelegdom.

Hadde han ikkje vore fødd til kongsemne, kunde han ha vore vitskapsmann. Han kunde ha vore los på den ytte øy, bonde i Valdris, kjøpmann på Bryggen i Bergen, arbeidar i Viken.

Som menneske var han ikkje eineståande. Me kjenner hans jamlikar. Me hev møtt deim. Me hev deim i slekti. Me hev hørt dei gamle fortelja um dei. Einskilde ruvar yver dei fleste. Nokre av deim kan vera ljos for mengdi. Mange av deim lyser ikkje, men stend høgt i kraft av eigen personlegdom i si tid. Dei er noko for sine nærmeste, familie, grannar, vener.

Til side 2

Gerhard Fischer – arkeologen som fekk steinane til å tala

Tulla og Gerhard Fischer ved arbeidsbordet.

100-årsminnet um arkitekt Gerhard Fischer vart teke fram på årsmøtet i Vestmannalaget. Formannen Ludv. Jerdal heldt fyrdrag um Fischer og livsverket hans. Han skildra møte med Fischer på Holmen i Bergen då han i etterkrigsåri stod for dei store utgravingane der, og han fortalte um det trottige arbeidet som Fischer tok på seg, eit utgravingsarbeid som var slitsamt og som røynde på tolmodet. Men Fischer var attende på denne gamle arbeidsstaden sin alt two dagar etter eksplosjonskatastrofa for Håkonshallen og Rosenkrantztauet i 1944, han sytte fort at tyskarane let steinane liggja, og han fekk lagt tak yver bygnadene.

Fischer var mannen som fekk steinane til å tala, dokumentasjonsmaterialet hans er imponerande, og i verki «Norges Kongeborger» hev han skildra våre verdfulle nasjonale minnesmerke. Fischer var arkitekt, og han teikna mange bygg i yngre år, m.a. huset på Hop i Fana der Harald Grieg og Nordahl Grieg vokser opp. Men snart vart det arkeologien og soga som upptok honom. Han vart ein pioner i millomalderarkeologi, og kona hans, Tulla Fischer, som sjølv var kunsthistorikar, stod trufast ved sida hans. I daglegt slitsamt utgravingsarbeid, og i arbeidet med å gjera det historiske stoffet ferdig.

Far hans, arkitekt Adolph Fischer, var arkitekt for etterreisingsarbeidet i Håkonshallen i fyrrre hundradåret, og Gerhard Fischer var alt i barneåri med far sin på Holmen, og fekk vekt interessa for det monumentale millomalderbygget. Han var 8 år då Vestmannalaget i 1898 stod for nyopningi av Håkonshallen etter det grundige restaureringsarbeidet.

Eit aageleg livsverk var slutt då Gerhard Fischer døyde i 1977, 87 år gammal. I 40 år hadde han med visse millrom granska alt på Holmen. Men han hadde flytja frå stad til stad og granska andre nasjo-

nale minnesmerke: Nidarosdomen og Erpebispgarden i Nidaros, St. Svithun-domen i Stavanger, Gamlebyen i Oslo, Oslo under Eikaberg, Utstein Kloster, og mange andre. På Holmen fann han

Til side 3

Pedros Teikning av Gerhard Fischer.

Vestmannen nr. 4

Vestmannen nr. 4 kjem ut i mai. Som vanleg tidlegare um åri kjem det ikkje noko bladnummer påskemånaden.

Stor aktivitet i «Fjellbekken»

Spelemannslaget «Fjellbekken» i Bergen er eit aktivt lag. Det giek klårt fram av den årsmeldinga som formannen Salmund S. Jarane la fram på årsmøtet som vart halde i Gimle. 37 øvingskveldar hadde det vore i arbeidsåret, og øvingane er skiftesvis i Gimle og i Fensal. Laget hadde vore med og spela i og utanfyre Fantoft stavkyrkja i Fana på den messa som Vestmannalaget skipa der i sumartidi, og likeeins spela eit samla lag på det minnemøtet for spelemennene Anders Kjerland, Sigbjørn Bernhoft Osa og Torleiv H. Bjørgum som Vestmannalaget heldt på Bryggens Museum. Der var òg spelemennene Leif Rygg, Ingeleiv Kjerland Kvammen og Olav Kvammen med. Laget spela på haustfest i Fensal og på ein «ribbefest» i Gimle, og Oddmund Dale og Finn Vabø spela i gravferdi til Conrad Clausen i Ask kapell på Askøy. På kappleikar hev spelemenn frå laget vore med.

Two nyelagsmenn var komme til, so talet på lagsfolk no er 41. Av dei er 3 heiderslagsmenn: Anna Bjørndal, Halvor Sørsdal og Oddmund Dale. Heiderslagsmannen Nils Furnes døydde i siste året.

Salmund S. Jarane vart attvald til formann. Varafomm vart Asbjørn Rivenes, og kassastryrar Oddmund Dale. Dei hine i styret er Magnus Skauge og Alf Dalheim. Varamenn: Hilde Saxsæter og William Grundt. Ettersynsmenn for rekneskapane: Per Lingaas og Ludv. Jerdal. Musikalsk leidar er Finn Vabø. Til valnemnd vart valde Finn Vabø og Arvid Torsvik.

På årsmøtet var det mykje spel, og dertil ei hyggelig kaffiykt.

OLAV V FOLKEKONGEN

Fra side 1

Olav makta dette å lysa og funkla for alle og dette å vera eit verkeleg ljós for nærpå eit heilt hundradårs generasjonar. Eit ljós som ikkje berre var skinande, men som også gav varme.

Hev gjort si gjerning? Å nei. Han kviler no, og det han stod for gjennom eit langt liv, det dør ikke med døden: Han gav oss ein arv.»

HUGEN NO

gluggsol er
i hugen no

det smiler i ljós
og skrämer i skugge

ei grøde-angande gula
dreg ymjande
burtyver tankane mine

mest som styngjer
renn anings-él

det er slåttedogg
i mi sjæl

Gunnar Gilberg

Vestmannen.

Vestmannen kjem til vanleg ein gong i månaden.

Bladpengar kr. 150,- for året
Studentar kr. 100,-

Kan tingast på alle poststader og beinast frå «Vestmannen», Helge Liland,

5065 Blomsterdalen.

Postgiro: 4 25 63 92,
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:
Vestmannalaget,
5000 Bergen,
Telefon (05) 31 79 29/31 31 16.

Bladstyrar:
Jostein Krokvik,
6143 Fiskabygd
Telefon (070) 21 429

Forretningsførar:
Helge Liland,
5065 Blomsterdalen,
Telefon (05) 22 67 00

Sats/trykk:
Rhema Grafisk as, Bergen

Nasjonalt kultursenter

Reidar Djupedal let etter seg ei stor samling bøker knytte til Ivar Aasen og norsk mål. Boksamlingi vart etla Aasenmuseet i Hovdebygda i Ørsta, heimbygdi til den store målgranskaren, målreisaren og diktaren. Bygningen i Aasen-tunet rømer ikkje ei slik boksamling; der trengst nybygg. Der ligg kimen til det påemna nasjonale senteret for nynorsk skriftkultur i Ørsta/Volda.

Politikarar på lokalplan, fylkesplan og riksplan greip tanken. Serleg gledeleg er det at Theo Koritzinsky, formann i Kyrkje- og undervisningsnemndi i Stortinget, ihuga hev tala for dette nasjonale tiltaket. Både SV, Senterpartiet og Kristeleg folkeparti hev sagt seg positive, og eit planutval, breidt ihopsett, kom snøgt i arbeid. Ørsta og Volda kommunar hev både løyvt pengar til tiltaket.

Planutkastet er enno av fyrebuannde slag. Det reknar med eit kløyvt upplegg – eit dokumentasjonssenter i Hovdebygda, og eit forskningsknutepunkt for nynorsk skriftkultur lagt til høgskulemiljøet i Volda. Dette kløyvde upplegget er truleg noko av eit Columbi egg. Gagnleg trur me det vil verta at ein frå først av byggjer på dei faglege institusjonane som alt finst i Volda. Desse institusjonane dreg naturleg eit Aasen-senter til Ørsta/Volda – til Aasens heimgren.

Um denne saki trur me alle norgemålsbrukande hev berre ei meinings: reis det påtenkte Aasen-huset og Aasen-instituttet! I ei verd der nasjonalitetane blømer friskare enn nokon gong, men der vårt norskrøtte mål og vår norskrøtte kultur endå er truga – der treng me ein slik næringsdose som dette nasjonale senteret vonleg vil verta. Ynskjet no er at Aasen-senteret kjem med i statsbudsjettet til hausten.

J.Kr.

Norsk Målsoga i 1992?

Jon Askeland, styreformann i Norsk Bokredlingslag, fortel at Bokredlingslaget emnar på å få ut den nye utgåva av Norsk Målsoga alt i 1992. Berre nokre få bøker er att av dette etterleivde storverket til Gustav Indrebø, som kom ut i 1951, ni år etter opphavsmannen døydde. Professor Oddvar Nes og fyrsteamanuensis Jarle Bondevik, både ved Universitetet i Bergen, skal taka seg av arbeidet med den nye utgåva som far visse tillegg attå den fotografisk avprenta 1951-teksti.

Norsk Målsoga er eit grunnleggjande verk som alltid bør vera tilgjengelig i handel for nye lesarar – studentar, norskfilologar, lærarar og alle andre med hug til å læra norskmałssoga å kjenna. Slik vilde det i alle høve ha vore påkravt med ei nyutgåva no når den gamle mykje godt er utseld. Men etter at den burtfalne luten av målsogemanuskriptet til Gustav Indrebø kom for dagen i 1990, er det endå sterke grunnar til å få ut verket i heilsleg form snarast råd er. Den bolken som vanta i fyrsteutgåva skal inn i andreutgåva.

Ragna Breivik – eit 100 års minne

Ragna Breivik – det nærmar seg 100 år sidan ho vart fødd. Og det minnet vil Vestmannalaget taka fram på komande lagsmøte. Torsdag 11. april kl. 19 er det møte på Bryggens Museum. Då talar museumsstyrar Åse Enerstvedt um Ragna Breivik. Fana gjenta som vov sine tankar og kunstnarar syner inn i venvader som talar sterkt til oss.

Åsmund Frædagjæva vart levandegjort. Og sameleis vart det med mange andre personar frå folkediktingi vår.

Reperbana Som vart berga

Og torsdag 2. mai kl. 18 samlast me i den gamle Reperbana, i Fjøsangervegen 71 på Minde. Der syner murmeister Ingv. Rognaldsen oss ikring i eit av dei merkelegaste museum i landet, og fortel um korleis Reperbanen vart berga – frå vegbyråkratar som trur på bilen.

GERHARD FISHER

Frå side 2

Håkon Håkonssons ringmur, og elles steig heile bygningssoga til den storfelde millomalderborgi fram.

Gerhard Fischer var eit av dei festlegaste menneske eg hev møtt, sa Jerdal, og arbeidsinnsatsen hans kan knyttast til minst 25 kyrkjer, 5 klosteranlegg, 9 borganlegg, 4 bispegarder og 4 etter-reformatiske gardsanlegg. Desse imponerande tal av arbeidspågåvor er vonlegvis eit sterkt nok prov på at det var rett å minnast feltarkeologen og millomalderforskaen Gerhard Fischer. I Vestmannalaget, me som bur so nær Holmen og Håkons Hall.

Og etter fyredraget kom generalmajor Ola Littskare og Bjarne Søvig med festlege minne um Gerhard Fischer.

Til høgre Rosenkrantzårnet, til vinstre Håkonshallen. Soleis såg det ut etter sprengsmellen på hamni i Bergen i 1944. Gerhard Fischer var på staden 2 dagar etter, og fekk organisert bergningsarbeidet.

Norsken i Norsk Bibel 1988

Av Arthur Berg

Arthur Berg

Norsk Bibel 1988 kom ut sumaren 1988. På ein pressekonferanse lova då Forlaget at det skulle koma ei nynorsk utgåve av denne omsetjingi. Den utgåva er enno ikkje komi. Det tyder nok mellom anna at nynorsken ikkje er Forlagets fyrste kjærleik. Men eg ser annleis på den saki enn Forlaget gjer. Difor skriv eg nokre ord om henne i Vestmannen.

Eg var med på omsetjingi til bokmål. Og vi var alle samde om at omsetjingi ikkje skulle fylga samnorskens ideal. Vi meinte at bokmålet ikkje toler tri kjøn. Difor ligg bokmålsutgåva av Norsk Bibel 1988 nærmare Foreldreaksjonens ideal enn samnorskens og Språkrådets. Då vi nærma oss slutten av omsetningsarbeidet, bad eg dei to medarbeidarane mine om løvye til å overföra omsetjingi til nynorsk. Og det fekk eg, utan dikkedarar og utan dokumentasjonar. Vi hadde ikkje hatt det på den måten dei åri vi hadde arbeidd saman.

Det gjekk heller lang tid før eg høyrd noko meir frå Forlaget om nynorsk-utgåva. Derimot høyrd eg eitt og hitt frå andre kjelder. Sistpå skreiv eg då til Forlaget og melde frå om at eg var gått i gang med å overföra NB 88 til nynorsk.

Men då kom det ein annan låt i pipa. Det vil segja at då let det iallfall i henne. Det var Forlagets sak å vurdera det spørsmålet, og eg vart beden om å stogga arbeidet med nynorsk-utgåva av Bibelen. Mellom anna var det eit økonomisk spørsmål. Og der var sjølv sagt Forlaget suverent.

Då arbeidet med bokmålsutgåva gjekk mot slutten, vart vi tri samde om å gjeva heile arbeidet til eit Forlag som kunne selja Bibelen. Forlaget fekk heile dette arbeidet utan noko form for økonomisk vederlag. Men då gava var gjevi, var ho ikkje vår lengre. Det var Forlaget som åtte henne og hadde alle rettar.

Eg ante då, og eg veit no, at Forlaget hadde vendt seg til andre enn meg for å få ei nynorsk omsetjing av NB 88. Ved-komande hadde då lova å gjera dette arbeidet. Og det skulle nok vera ein nynorsk som bannlyste i-målet. «Arthur Bergs nynorsk» skulle det ikkje vera tale om. Difor vende Forlaget seg aldri til meg i saki. Ikkje før arbeidet hadde vore i gang ei tid, fekk eg innkalling til eit styremøte om saki. Dette møtet skulle so vedta, medan eg sat der, det som dei nye omsetjarane og Forlaget for lenge sidan hadde vorte samde om: Nynorsk-utgåva skulle vera på a-mål. Ein skulle altsø gjeva etter eit stykke på veg for den samnorsk-politikken som vi hadde brote med i bokmålsutgåva.

I 9–10 års alderen vart eg glad i nynor-

sken. Og kjærleiken har ikkje rusta. Difor kjänner eg meg som svikar mot denne kjærleiken. For ei nynorskutgåve av Bibelen bør føra høgnorsk språk. Men bokmålet er dansk og samnorsk er låg-norsk.

Eg let nokre gode nynorsk-menn få kjennskap til den språkpolitikken som Forlaget no har instituert. Men det vart eit enno større vonbrot. Det kom nokre kaldblodige fråsegner om at nynorsk-Bibelen burde vera på i-mål. Men elles var det klårt nok at desse nynorskmen-nene var vel nøgde med å sleppa «Arthur Bergs nynorsk». Og so vart det stadfest som rett ortodoksi at vi har ei høgnorsk Bibelutgåve i Indrebø-Bibelen. Den skulle so «sementerast». På den sementblokki sit no ein god del nynorsk-folk like trygt og truge som Eidsvoldsmennene i si tid, då dei lova truskap mot Fedrelandet «inntil Dovre fell». Og Dovre står enno. Men kva trøyst og von ligg det i sement-blokki? Trur ein at Bibelskapet vil gjeva ut to eller fleire nynorske biblar med ulike meinings-innhald?

Personleg har eg alltid vore glad i den gamle nynorsk-omsetjingi. Ho var og er på mange måtar eit åndeleg storverk. Ho har teke vare på ei mengd med gode norske ord som elles ville ha vorte gløymde. Og ho har i mange tilfelle synt kor utruleg rikt, spenstig og majestetisk den norske tunga kan slå. Visse delar av denne omsetjingi viser også eit kjennskap til hebraisken og til hebrearanes poetiske bruk av prosaen med å brukha rot-systemet i hebraiske ord til dei herle-gaste ordspel. Men gamle Seippel fylgde dei gamle hebrearane også i den konsti.

Derimot er eg ikkje fulltrygg på at denne omsetjingi er like god i alle spurs-mål. Ein god del av det danske idiomet som norsk talemål til denne dag ikkje gav etter for, har smøge seg inn i «se-men-ten». Det gjeld serleg den norske dobbelbindingi av substantivi, «det kvite huset». Her har Indrebøbibelen merke-leg ofte fylgt det danske idiomet, «det kvite hus». Og det gjeld dansk ord-fylgle i staden for norsk når eit namnord og eit egedomspronomen står saman. Vi seger «hatten min», men dansken seger «min hatt».

Trass i at det norske idiomet har synt ein utruleg slitstyrke på begge desse punkti, ser det no ut til at dansken for mange kjennest like norsk som dansken.

I denne samanhengen vil eg freista gjeva ei høgnorsk omsetjing av salme 23. Her fylgjer eg Indrebøbibelen i eitt og alt, men vik av frå den omsetjingi i alle dei tilfelli der eg tykkjer at den gamle

omsetjingi skattar for tungt til det danske idiomet som set egedomspronomenet før namnordet. (Dessutan set eg ein gong eller to punktum i staden for semikolon.) Eg vel salme 23 fordi ho er best kjend og difor er mest «ukrenkjan-de». I dei fåe versi har vi 8 namnord saman med eit egedomspronomen. Men kvar gong vel Indrebøbibelen dansk idiom med pronomenet framfor namnordet. Og eg nektar å tru at det er ein serleg «poetisk» måte å ordleggja seg på. Den som har lese ein del i denne Bibelen, vil også vita at han fylgjer denne danske segjemåten mange stader også i prosa-tekster. Og dette torer vera ein av grunnane til at det slitesterke norske idiomet no i vår attled tykkjест ha mist mykje av styrken sin. Men so til teksti:

Herren er hyrdingen min, det vantar meg ingen ting.

Han fører meg til læger på grøne engjar. Han leider meg til vatn der eg finn kvile. Han kveikjer sjæli mi, han fører meg på rettferds stigar for namnet sitt skuld. Endå om eg gjeng i daudeskuggens dal, so ottast eg ikkje for noko vondt. For du er med meg, kjeppen din og staven din dei trøystar meg.

Du dukar bord åt meg framfor augo på fiendane mine, du salvar hovudet mitt med olje. Det fløder over staupet mitt. Berre lukke og miskunn skal fylgia meg alle levedagane mine, og eg skal bu i Herrens hus i ævelengd.

På førehand hadde eg trudd at «hyr-dingen min» skulle kjennast litt «ukriste-leg». Men det gjer det då slett ikkje. Tvert om. Det norske idiomet har som regel større intimitet enn det danske, tyske og engelske o.s.b. Det høyrer ein visst best når foreldre seger «guten min» eller «jenta mi». Verkar ikkje det «var-mare» enn «min Dreng»? Pussig nok verkar den norske segjemåten her også meire semittisk enn den danske. På hebraisk heiter «gut» eller «son» «ben». Men «guten min» ville heita «beni». For også på hebraisk kjem egedomsprono-

Til side 5

Norsken i Norsk Bibel 1988

Fra side 4

menet etter namnordet. Dermed meiner eg sjølvsgart ikkje at danskar og tyskarar burde gjera det sameleis. Men eg meiner at det heller ikkje finst gode nok grunnar til at vi skal vika av frå norsk segjemåte i den trui at det skulle verta meir kristleg eller poetisk på den måten. For ein tonar ned poesien og avnorskars norsken med det.

Det einaste tilfellet eg har vore noko i tvil om i denne teksti, er uttrykket «sjæli mi» i staden for «mi sjæl». For det fanst også i gamalnorsken døme på at pronomenet kom framfor namnordet. Men det var vel helst når pronomenet

hadde sterkt vekt. Ho er «jenta mi». Men ho er «MI jente».

Elles er det eit par avvik frå Indrebø i teksti ovanfor. Det gjeld namnordi «lukke» og «kvile». Begge står i ubundi form, og ville heita «lukka» og «kvila» i bundi form. Den skilnaden mellom bundi og ubundi form går tapt i Indrebøbibelen. Men dei fleste norske dialektane har vel den skilnaden, også «strile-dialektane», som segjer ei kona – konå.

Bortsett frå dette, ville eg vel ha skrive «dødsskuggedalen» i stadenfor «daude-skuggens dal». Og eg ville ha sett punktum fleire stader enn Indrebø gjer.

Om eg skulle ha omsett Bibelen til høgnorsk ville eg dessutan ha bruka pro-

nomenet «me» for «vi» som eg elles brukar. Eg ville også ha bruka dei gamle verbal-formene gjeng, hev, fær o.s.b.

Til slutt vil eg segja til alle høgnorsk-vener i landet: De veit at Det Norske Bibelselskapet har gjeve ut ei nynorsk-omsetjing på a-mål. De bør også vita at Norsk Bibel A/S vil gjera det same. Og de veit også at det bibelmålet som lesarane les, har stor folkepedagogisk verknad. Men det einaste de hittil har gjort (so langt eg veit), er å sementera Indrebøbibelen. Men den støypeblokki kan ikkje orsaka det skadeverket som vert gjort når to bibelforlag nednorskars dei to nynorsk-biblane som lesarane kjem til å lesa.

I vente frå Norsk Bokreidingslag Festskrift, Aasen-manuskript og soga

Jon Askeland i Norsk Bokreidingslag hev gjeve oss eit fyrebils yversyn over bøker som er i emning på Bokreidingslaget i 1991. Det er sermerkte bøker, og mange lesarar kjem nok til å venta på dei med utspring.

med å få ut ei rekkja med manuskriptutgåvor av Aasen-tekster. Den fyrste er sunnmørsgrammatikken som vonleg kjem no til hausten. Terje Aarset ved Distriktskolekulen i Volda hev vore medarbeidar til denne bok.

Ivar Aasens arbeid med sunnmørsmålet var fyrste grunnlaget for livsverket hans um det norske målet. Aasen skreiv fleire sunnmørsgrammatikkar. Den fyrste skreiv han i 1838/39. I 1840 skreiv han eit tillegg, og i 1841 gav han grammatikken ei ny utforming. I 1851 skreiv han so den vesle bokum sunnmørsmålet som er mest kjend. Ho kom i ny ubrigda utgåva ved Sigurd Kolsrud i 1924, og er nok longo utseld.

Den nye bokum vert ei tekstkritisisk utgåva av alle sunnmørsgrammatikkane til Aasen. Det er venta at bokum fær stor påanssing, ikkje minst fagleg.

Krokvik med skriftmålssoga

Jostein Krokvik hev skrive «Mål og vanmåle» som tek for seg brigdi i det offisielle norskrotte skriftmålet sidan dette målet kom i offentleg skrifteleg bruk. Slett ikkje alle veit lenger kva som etter statleg diktat hev vorte gjort med skriftmålet frå Aasens dagar til i dag. Det er ingi nøytral skildring, og meiningsane vert ikkje tildekte. Men det er lagt vinn på å få handfaste data attgjevne korrekt nok. Som lesarane veit, er Krokvik bladstyrar i Vestmannen, og at det etter kjem slike bøker no, er visseleg ei frukt av det nye målpolitiske straumdraget som hev vore synleg i nokre år, og som med kvart vert sterkare.

Festskrift til Anders Ohnstad

Skulemannen Anders Ohnstad frå Aurland i Sogn fyller 80 år 27. juni 1991. Til åremålsdagen kjem eit festskrift som hev vorte møtt med stor interessa. Ohnstad er ein kjend skulemann, ei tid var han lektor på Hornnes, men lengste tidi var han på Voss landsgymnas. Han er historikar, og ein mykje skrivande mann. Alt i 1943 let han prenta ei utgreiding i Syn og Segn um «Kvar gjekk kong Sverre?», der han avdekkjer sin store kunnskap um vegar, lende og soga frå Aurland, Voss og Hallingdal. Han hev skrive fem ruvande bygdebøker for heimbygdi Aurland, og ei mengd utgreidinger og mindre stykke i ymse avisar og blad.

Jarle Bondevik og Andreas Bjørkum hev stelt med boki. Ho vert på kring 250 sider og fær med eit representativt utval frå Ohnstadskriving. I tillegg vert det med ein bibliografi, ei stutt umtale av livssoga til Anders Ohnstad, og ei liti rettleiding um ordvalet og stilens hans. Ohnstad skriv eit sognafarga mål. Denne bokum kjem no på fyresumaren.

Aasen-manuskript

Oddvar Nes og Jarle Bondevik arbeider

Redaktørskifte i Norsk Barneblad

Redaktør Olav Nordheim fortel til Vestmannen at han skal slutta i Norsk Barneblad no på vårparten, og det er soikt etter ny redaktør. Truleg tek den nye redaktøren til ein gong i sumar.

Olav Nordheim hev vore i Norsk Barneblad frå 1983. Han bur på Ringerike der kona er heimehørande og arbeider, og dei siste åri hev han pendla att og fram til Norsk Barneblad i Larvik. Dette hev vorte nokt tungvint.

Det hev ei tid vore freista skilja bladstyrarposten frå driftsstyringi i Norsk Barneblad, som er eit sjølevigande samyrketiltak, skipa av Noregs Mållag, Noregs Ungdomslag, Bondeungdomslaget i Oslo og Norsk Måldyrkingslag. Med bladstyrarskiftet vender bladet attende til den gamle skipnaden, der bladstyraren samstundes er økonomiansvarleg driftsstyrar. Bladet hev lege i Larvik i mange år no, noko som hev falle bra nok ut. Men skulde spørsmålet um å flytta bladet til Oslo reisa seg i samanheng med bladstyrartilsetjingi, er det vilje til elastisitet i styret.

Norsk Barneblad er inne i 104. årgangen. Kristen Stalleland tok til med bladet i 1887, og bladstyrarar med langvarande tilknyting til bladet er Andreas Haavoll og Johannes Farestveit. Elles hev folk som Rasmus Løland, Bernt Støylen og Peter Hognestad o.a. havt med bladet å gjera. Det var Andreas Haavoll som i 1956 let bladet yver til det samyrkelaget som hev drive bladet sidan. Upplaget no er kring 9000, og bladet gjev dessutan ut jolehefti Smørbukk og Tuss og Troll med upplag på kring 130 000. Tiltaket hev frå gammalt gjeve ut barnebøker.

I skulen hev Norsk Barneblad vunne seg eit fast og trygt ord for god kvalitet, både litterært og språkleg. Barn og ungdom hev gjerne vorte livsvarande vener av bladet, når dei fyrst h'ev lært det å kjenna. Det er soleis ei stor og kravfull oppgåva som ventar den nye bladstyraren.

Tankekonn

Den mest vonlause kamp
er kampen mot fåkunna.

Aslaug Høydal

Auka skulemålsprosent

Noregs Mållag melder at målprosenten for elevane i grunnskulen no er på 17%. Det er ein auke frå 1989 på 0,1%. Sidan 1977 hev det ikkje vore nedgang i den samla nynorske skulemålsprosenten, som istaden hev krope uppetter – men smått og seint.

I tabellen nedanfor yver den nynorske skulemålsprosenten 1930–1990 ser me at det herostratisk kjende blaffet som fylgde med den fantastiske samsnorskagitasjonen og 1938-målbriðdet, nådde høgdepunktet i 1944. Då slo pyrhossigeren um til ein dundrande nedgang som skulde vara i meir enn

tretti år – til 1977. Lågpunktet var 16,4%. Endå i dag i 1991 ligg målprosenten godt under målprosenten i 1935 og 1930, som var på 19,9% og 19,5%. Fyre 1930 finst ingi tilsvarande statistikkføring, men det er snaudt urimeleg å gissa på at målprosenten i dag ligg i nærliken av målprosenten kring 1917.

Slik Vestmannen ser det, er det eit vilkår for nemnande ny framgang å styrka sjølv målet og å etterreisa den hognorske målarven i hovudsak til full jamstelling.

Nynorsk skulemål i prosent 1930–1990:

%	%	%			
1930	19,5	1954	26,2	1975	16,7
1935	19,9	1955	25,3	1976	16,5
1938	22,0	1956	24,3	1977	16,4
1939	22,0	1957	23,9	1978	16,4
1940	31,5	1958	23,5	1979	16,4
1941	31,9	1960	22,7	1980	16,4
1942	33,2	1962	21,5	1981	16,5
1943	33,6	1963	21,1	1982	16,5
1944	34,1	1964	20,5	1983	16,6
1945	33,2	1965	20,0	1984	16,7
1946	31,9	1966	19,4	1985	16,7
1947	31,1	1967	19,2	1986	16,8
1948	30,8	1968	19,1	1987	16,8
1949	30,5	1969	18,4	1988	16,9
1950	29,7	1970	17,9	1989	16,9
1951	29,0	1971	17,5	1990	17,0
1952	28,2	1972	17,3		
1953	27,3	1974	16,8		

Idrottsmål på Færøyane

For ei tid sidan kom nr. 1–1991 av Ordafar, det vesle bladet frå Føroya Malnevndin på 4 sider i A5-format. Ordafar svarar på ein måte til Språknitt frå Norsk Sprákráð. Men på Færøyane er ingen i tvil um at bladet einitydeleg skal verna færøymålet, og dei er heller ikkje i tvil um kva som er færøymål. Sjólvsga tek dei då soga til hjelp.

Ordet off-side kjem frå engelsk, men det hev fest seg i fotballmålet i Noreg. Slik hev det og vore på Færøyane. Men no grip færøyordet rangstaddir um seg, både i kringkasting og fjernsyn. Rangstaddir er eit godt og dekkjande ord, som gjerne kunde vera fyrebileteleg i norsk.

For ordet heada (hedda) hev dei på Færøyane stundom brukta skalla. Dette er etter dansk mynster, og i Ordafar er dei ikkje heilt nøgde. Dei held meir på ordet stúta, som på norsk heiter stanga. Um stanga kann slå ut hedda i norsk fotball, skal vera usagt.

Onnorleis er det med ordet skåra som færøyingane skriv skora. Dette ordet hev kome inn både i Noreg og på Færøyane frå engelsk score. Men engelskmennene hev lånt det frå gammalnorsk/norrønt, so no kann me helsa ordet velkome heim att. Den gamle tydingi var ikkje reint ulik den nye; dei kunde brukta ordet når dei i ei uppeling heldt rekneskap ved å skjera merke i ein høveleg stav. I dag held dei rekneskap med til dømes måli i fotball. Men um Ordafar ikkje hev noko imot skåra, manar dei endå til eit visst mangfelde i ordbruken. Attāt skåra mål kann ein framleis både få og setja og skyta/skjota mål.

Jarl

Livsgleda

Difor var det gildt når diktarane fann ordi, og me kunde syngja med dei.

Sven Moren fann ord for det, der han «gjeng i den doggfine morgon so syngjande säl og rik». Høyr eit vers:

«Og lippone sæle kvitrap
og nemmer alt vent ved namn.
Eg ynskjer eg kunde få tak
kvart lengtande liv i famn.»

Eller eit vers av Lars Eskeland:

«Vakna, vakna! Morgonstund hev gull i mund!
Vakna, vakna! Drikk av livsens helsebrunn!
Kjenn kor friskt det angar frå fjell og dal og sund;
ver med når livet etter blund hev høgtidsstund.»

Lars Eskeland vekte mykje livsmod og livsgleda i ungdomen som kom til han, og hjå folk elles som høyrd han og song songane hans. Det fine med desse songane er at dei nører i oss dette livet medan me syng. Endå sterkare verka songdansen, soleis som Klara Semb fekk oss med på leiken.

Livsgleda er ikkje noko som berre høyrer ungdomen til. I manndoms kraft kan ein kjenna gleda kvar dag for det ein får gjort, og for alt som livet kan bjoda av still lukka i heim og samfund. Ein som er gammal, kan kjenna kvar morgon at livet er ei gava dag for dag, til å gleda seg yver – so lenge helsa er so nokonlunde. Og om helsa sviktar, kanskje ein fyrt då kjennen kor glad ein er i livet – og heng fast i det so lenge ein kan.

Det står ein stendig strid i tilveret millom det gode og det vonde, millom livet og dauden. Ein kan eiga livsgleda heilelivet, so lenge ein gjeng i tenesten for det som fremjar det gode her på jordi og hugnaden millom menneske. Vissa om at livet skal sigra, er det som skaper den sanne og varande livsgleda.

Hjá Grundtvig var livet og dauden dei motsetningane som han såg i all si gjerning. Og gleda høyrer livet til:

«Livet, og på daudens kyster
nøgd med lukka år for år,
gleda hev til leikesyster,
deira lut er kjærleiks kår.

Livet bind oss rosekransar,
hugen står til ljós og fred.
Ervingane lær og dansar,
veit dei erver æva med.

Alt som livsens von er give,
snur seg burt frå lygn og fall,
hatar dauden, elskar livet,
femner det i frelsarkall.»

Sigurd Sandvik

Gåveliste for Vestmannen

Jon Sandvik, Seimsfoss, 50 - Lars Bjarne Marøy, Laksevåg, 100 - Gudrun Dahle, Ølve, 50 - Knut Rysstad, Kristiansand, 400 - J. Eimhjellen, Naustdal, 50 - Georg Nyborg, Kysnesstrand, 50 - Arne-Ivar Kjerland, Sætre, 75 - Ingolf Kvamoen, Haslum, 50 - Bård Eskeland, Oslo, 100 - Johan Wiig, Brekstad, 25 - Nils Tore Leivdal, Batnfjordsøra, 50 - Arne Gjeraker, Kaupanger, 50 - Gerhard Garatun-Tjeldstø, Natland, 200 - Ole Gilje Dale, Skien, 50 - Hans Eirik Emdal, Davik, 50.

I alt kr. 1350,-

Me takkar gjevarane
VESTMANNEN
Helge Liland
5065 Blomsterdalen
Bankgiro: 8401.21.4302
Postgiro: 4256392

Hallingmål i Stortinget

Stortingsmann Hallgrim Berg heldt dette innlegget på reint hallingmål då ny lov um stadnamn var uppe i Odelstinget. Hallgrim Berg skriv til Vestmannen at det er einaste gongen det er tala reint hallingmål – eller rein dialekt i det heile – i Stortinget. Berg minner um at målet i Ål i mangt er kome vestanfrå, og at Hallingdal lenge låg under Gulating.

Hallgrim Berg heldt følgjande innlegg på hallingmål: E kan slutte me te synsmåtadn ette o' Kjell Borgji.

Dæ æ eit stort framsteg at den store kulturskatten me ha i stadnåbno, fær stempel som kulturminnu og bi heimla i lov, og då i ei form som æ tidhøveleg og inkji nebnande byråkratisk.

Dagen i dag æ i røyndi ein merkjedag, ein fyrybels sluttstein på ei lang soge, og må kunna sjåast som ei sameining tå mange gode kulturfestri. Dei i Vogt-nemnden, dei soto med desse saken i mange år. Dei i kyrkje- og undervisningsnemnden, dei soto med di sama. Samalaise med det offentlege stadnamnuttaket i si tid. Og i dei tjuge åro som era gjengi sea dei bala på i Vogt-nemnden, har ei offentleg utgreiing og tryå kulturministera hatt saki unde lupun sine.

Me trengji ei lov, det æ sikkert og visst. Gjønom åre ha det meldt se ein sterk trøng for nye regla, myljo anna på grunn tå uklare ansvarstehøvu i sakshandsamingen og inkji minst tå di at dei ymse retningslinun for skrivemåten tå stadnåbno ha vore i motstrid med einan.

No kjem det ei lov som mange ha venta på. Skrivemåten tå stadnåbno æ noko som kan få kjenslun' allvåle i sving her i landé. Dei aller fleste tå dei som era knytt te ein stad, ein plass ell' eit gardsnabn, tru själ at dei veta alt um dette mæ nåbn. Men slik æ dæ då alldeles inkji. Me láté soleis godtaka at det finst fagfolk på stadnåbno like mykjy som på are felt her i verd'n, og me mæ difor lyde på deira råd. Me trengji bere gjerd og eit vetugt regelverk for koss nábne sko skrivast.

Dæ æ ein heil haug med grunna te at det no endele bi ei lov um stadnåbno. Sko dei sjåast som kulturminnu, trengji dei lovvern. Og sko desse minnun bi stelt med kläre ansvarstehøvu, må me halde uss ette lovvegji. Eit huvuprinsipp æ at nåbn sko skrivast i samsvar med nedervd lokal dialektuttale, og gjevest att ette gjeldande rettskrivingsprinsipp i norsk mál – nynorsk ell' bokmál.

E vil gjedne få sea alder so lite um kor viktig dæ æ at dæ bi tikji sikte på å verne dei norskspråklege rotadn i nabneverket. Stadnåbno era fyss og fremst praktiske hjálpermiddel, språkleg merkjilappa, på busette områdu og på store og små særkjennu i naturen omkring uss. Samstundes era dei vitinemål um buseting og menneskle stell og sták i eldredidi. Nábne fortelja på ein forvitnele måte um folk som fyry uss foro.

Me ha myljo fire og fem milliona stadnåbno i dessé lande. Dei gje eit opplysnande biletum koss forfedran våre ha tepassa og utnytta natur og lende:

Buskerud — «biskopsrudningen», Hurum-«jaktásane», Ullerøen — «engsletta te guden Ull», era historiske brotstykju or ei tid der elles berre arkeologi kan gje uss opplysinga i dag. Ta nabnet Oslo.

Ei gong i ti'n stóā näkle mæniskju se te på ei engslette ved åne like ved ein ás der eikji vaks frodig — staden hadde alt fått nabnet Oslo. Um dette æ å tolke som «gude-engji», «engji ved ásen», eller «engji ved osen», vilja nok namnegranskaran' stridast um. Det avgerande æ at nabnet går lukt attende te forhistorisk tid, og at de æ ført vidar' i ei form som svara te den nedervde uttala, frårekna et myljospel mæ Christiania/Kristiania i tryå hundre år.

Me veta at gjønom embetsverket i dansketi'n vorto stadnåbne — både gards-, og bruks- og naturnåbne — skrivin på dansk, ofte i noko skiftande formi. Eit gardsnabn som Mele i Haus i Hordaland finst i myljo 25 og 30 ulike variantar i ymse eldre kjeldu. Då era me inne på noko ved denna love som æ omframt viktig: Folk, bonda, eigara, festara må själve — te privat bruk — skrive akkurat ko for eit tå dessa 25 formo som dei själve vilja. Men på offentlege skjelt, på kart og so vidar, må det nyttast ei form som ska vera i samsvar med dei språklege upphavet, og som byggjy på den nedervde lokale uttala. Detta sigji se själ. På denna kloke måten vil love som me sko vedtaka i dag, rydde unda noko tå dei argskape som ha plaga mange gjæve folk i langsamele tid.

I samsvar med lokal uttale burde de no bi aitand «Sognsvann» på trikkji her i Oslo, og dæ bi inkje aitand «Strandevann» lenger på noko kart i Hallingdal, men Strandavatn. Og på vegaskjelt langsette riksvegji i Hallingdal må det nok ette dagji i dag stå Torpo aust og Nesbyen aust på skjelto.

Dæ æ leitt og dæ æ ein vanskji at so mange mæniskju inkji själ på målførun som dæ dei era, — ein nedervd, meir enn tusenårig språktradisjon.

Når dæ æ svall um nabnet på ein gard, kunn me stundo høyre noko slikt som at «det heter Braathen», — altso gjæde med dubbel a og ein h — «men vi sier Bråtan til vanlig.»

At det er mogleg å normere og arbeide fram nåbno på eit norskspråkleg grunnlag, viser Kolbotn i Oppegård. Fyry krigji var det nøggle te strid om Kullebund eller Kølabånn. Enden vart, etter teråding frå nabnekonsulento, den forme me kjenne i dag — ei norsk form fri frå innlånt fjørpynt.

Når me no era so heldig å bu i eit tå dei kulturlondo som era såpass langt kome at me gjera uss fyry med ei eigji lov om skrivemåten tå stadnåbno, æ de viktig å slå fast at

målføreuttala bi lagt te grunn. Men dæ æ viktig med, at folk skjone at slektsnåbno og stadnåbno era två ulike ting, både praktisk og juridisk.

Folk må få skrive slektsnåbne sine plent som dei vilja. Vilja dei som koma frå ein gard som aite Vika, skrive seg for Wiigen, må dæ vera greitt, maina e. Men samstundes kunn alle dei med hug te w'ar, c'ar, ekstra h'ar og duble i'ar, inkji gjeva krav på å få all denna pynten inn i nabneverke og kartverke som folk flest sko gjera se nyttie tå.

E vona at den nye love kan fâlgjast på ein ledug måte. Det skulle 'kje vera påkravt med so ubotteleg te kontorstell og skrivekara for å få te detta som dæ her bi gjort framlegg um. E tilki detta ser greitt og reinskore ut.

Umsyne te målføreuttala på dei eine sidun og normert skriftform på dei hine sidun æ ei balansering som inkje æ tå di lettast slagji. Dæ bør vera ei sak som fagfolk desentralisert, knytt te universitetet, vilja finne fram te i kort einskild høve, og me veta no at dei få god hjâlp i lovtekste og i fyresegno.

Med desse få ordo vil e gjedne rå te at innstillingi frå det store fleirtale i nemnden bi vedtikjin — og med fleirtalet meina e alle partiu med kulturvilje og sans for dei lange linun i norsk soge.

No vil me vinna vår eigen heim og finna etter vår fagnad!

Eit folk som tullar i framand sveim, det fær ein vesalmanns lagnad.

NMU um høgnorsk

I sakspapiri til landsmøtet i Norsk Målungsdom i Nidaros 15.–17. mars 1991 finn me eit framlegg frå Hovudemnenemnda um Dialektane og nynorsken. Framleget som er på 4–5 sidor, hev mange gode poeng og fortente ein meir utførleg gjenomgang enn me hev plass til. I ein post kjem målungdomen inn på høgnorsk. Her heiter det:

«So lenge me talar vent om valfridom og/eller heilnorsk mål lyt me ta avstand frå den hetsen som den tradisjonelle nynorsken («høgnorsk», «Aasenmål», eller «klassisk norsk») og dei som brukar han vert møtt med. Ei rørsle med vanvyrndad for sin eigen tradisjon, lever ikkje lenge i landet. Det meste av den klassiske nynorske bokavlen er skiven på dette målet, og er framleis leseleg. Dei fleste fordomane mot «høgnorsken» råkar dessutan nynorsken ålmålt.»

Senter for nynorsk skriftkultur

Den 15.–16. februar i år kom mykje folk saman og dryfte planane um det påtenkte Ivar Aasen-senteret i Ørsta/Volda. Dette vart ei hastesak no då den store Reidar Djupedal-boksamlingi skal knytast til museet i Aasen-tunet; det trengst nybygg. På februarsamlingi var det rádleggjingsmøte i Volda, ope folkomøte i Ørsta og utferder til Aasen-samlingane og Ekset-museet.

Eit utval hev arbeidt ut eit plan-notat, og det var

uppslutnad um tankane. Ein tenkjer seg eit senter for nynorsk skriftkultur med tvikløvd funksjon. I Åsen i Hovdebygda vart det reist eit Ivar Aasen-hus, eit nasjonalt kulturbyg som i mangt kann verta eit dokumentasjonssenter, med Djupedal-samlingi, brevkifte og andre viktige innslag frå nynorsk kulturliv frå Ivar Aasens tid til i dag. Eit granskingsknutepunkt — Ivar Aasen-instituttet — er tenkt lagt til høgskulemiljøet i Volda. Dette instituttet tek seg av granskning og undervisning.

Formannen i Kyrkje- og skulenemndi i Stortinget, Theo Koritzinsky (SV), var på rádleggjingsmøtet, og han hev sagt seg positiv til tanken um det nasjonale Aasen-senteret. Det same hev talsmenn for milliompartii gjort. Leidar for utvalet som arbeider med planane er Jostein Nærbovik ved distriktskolekulen i Volda, og sekretær er Arne Apelseth ved lærarhøgskulen.

Vestmannalaget er millom dei mange samskipnader som hev meldt seg med i dette Aasen-senteret, og laget hev valt bladstyrar Jostein Krokvik til målsmann og sokneprest Svein Kvamsdal til varamann.

HERME

På stølsvollen
nikka smørblomen i vinden.

Tenestegjenta kom snåvande inn
i det myrke selet og var
skjelvande og redd
avdi ho hadde bodsendt lækjaren
uløyves
heilt til fjells:
«No kjem doktor Wolff!»

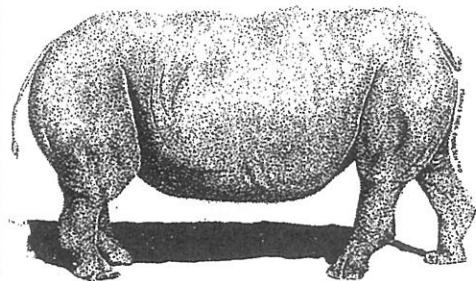
Smørblomen nikka i sumarsvinden.

Gamle dødssjuke gardkjerringkroken
burti sengi kviskra håst og
tenkte på blanke skjellingar:
«Vil 'n kjøpe smør?»

Smørblomen nikkar i vinden.
Krunbladi er harde og håle,
feite og gule og glimande
nett som fjellsmør.

Arne Horge

Garm d.y.:
Samnorskdyret

I siste 1990-nummeret av «Språkleg Samling» finn
me ei teikning av sjølvaste samnorskdyret. Nærast
sjølvportrett er det vel å kalla. At dyret ser ut til å
tøma seg i både endar, er so si sak; me segjer ikkje
meir. Men at det er heilt utan hovud, er sterkt, sers
sterkt. Aller verst er det at dyret, so vidt me ser, er
ribba for økslingsevna, noko som tyder på letal
mutasjon – eller, um me skal halda oss til folkemål,
drepande brigde i arveeigenskapane. Men me skal
tyda alt til det beste og medgjeva at det sjølvsgt kann
vera tale um sporeøksling.

Kor som er, teikningi høyrer til millom dei betre. (

Bjarne Strand

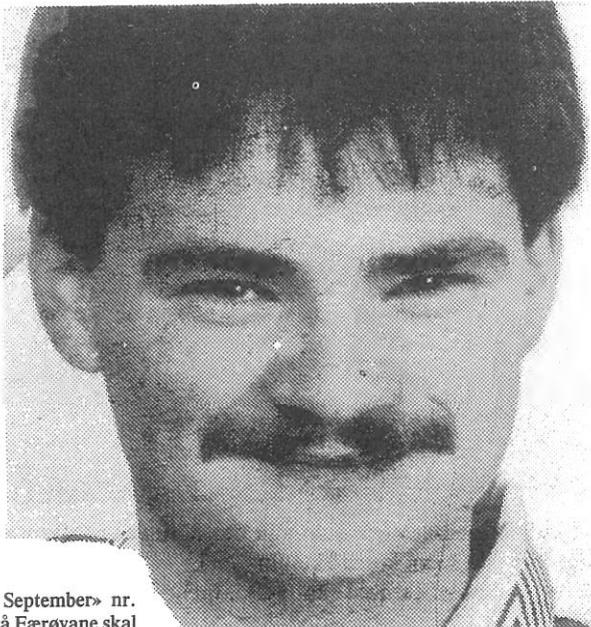
Bjarne Strand er meister for den Tuftekallen me prentar i dette nummeret av Vestmannen. Tuftekallen, det handskrivne bladet til Vestmannalaget, er det eldste handskrivne lagsbladet som framleis er i live i landet. Og Vestmannalaget er eldste mållaget i landet.

Bladmennan Bjarne Strand arbeidde i BA i Bergen i mange år. Han er fra Vanylven på Sunnmøre, og er på heimekantar sumarstid og elles når det let seg gjera. Han er ei drivkraft i det heimlege sogelaget og sogeskriftet.

Bogi Dam til Noregs

Framburðurin hjá fóroy-skum fótboldi er støðugur, og alt fleiri fótboldsleikarar royna seg nú á útlendskum fótboldsliðum. Nýggjastu tíðindini hesum viðvíkjandi er, at Bogi Dam úr Havn hevur fingið möguleika at royna síni bóltnurstur í Noreg.

Ungi HB-leikarin fær høvi at vitja trý fótboldsfelög í Bergen: Brann, Fyllingen og Fana. Tey bæði fyrstu eru í 1. deild, hitt seinna í aðru deild. Bogi fer avstað í mars mánaði.

Avprentet er frá færøybladet «14. September» nr. 1/1990. Fotballspelaren Bogi Dam frá Færøyane skal vitja dei norske fotball-lagi Brann, Fyllingen og Fana, ser me.

Truleg skynar lesarar flest den avprenta færøyteksti. Framburðurin - framgangen; fotboldi - fotball; hesum - denne; dette; möguleika - høve, sjanse.

Aasens geniale verk

Av Bjarne Strand

Visst er det vel so at Tuftekallen er vorten litt håttalaus i sine aldrande dagar. Men gøynt er ikkje gløymt, heiter det gjerne i varme ettermæle. Soleis kom eg til å minnest Carl Nærup sine oppglødde minneord i Tidens Tegn til Ivar Aasens 100 års-dag i 1913.

Nærup var i lang tid eit av dei store namna i Kristiania-pressa. Han var fødd i Ålesund i 1864, vart landskjend forfattar og litteraturkritikar. Ortografi og stil på den tid var sjølv sagt godtsom «pære» dansk-norsk. Slik skal vi også gje artikkelen under hans overskrift:

Det var Ivar Aasens geniale verk

Ingen av det 19. århundres mange merkelige nordmenn fortjener med storrer ret en fest- og mindedag end Ivar Aasen. Han så først av alle at vort land eide et sprog der var dets eget i ordets strængeste og inderligste betydning. Gammelnorsken var ikke død i den lange frotnat som seg inover Norge med de mørke århunder. Den levet i bedste velgående den dag i dag. Den blomstret på folkets tunge. Det sprog som har sagaernes rige menneskeskildring. Eddakvadernes dunkle syner og ophøide visdom, Kongespeilets fornemme levelære – det var nu blit bondens visdom og almuens mål inde i avdalerne og ved de blå fjorde.

Det var ganske vidst splittet i en mangfoldighed av bygdemål og dialekter, det var på sine steder sunket ned til vulgær-

og gatesprog, men der hvor det hadde holdt sig bedst klang det friskt og vakert og med hjemlig gripende tone som alene det mål vi dybest føler som det oprindelige, hvori racens ånd og blod har gydt sin ufortabelige livskraft. Dette er Ivar Aasens geniale bedrift. Han fornam sammenhængen, den ubrudte og ubrydelige kontinuitet i folkets udviklingshistorie også der, hvor de dristigste granskere ikke kunde øyne andet end et ulægelig brud mellom fortid og nutid.

Man forstår at Aasens gramatik og ordbok må ha gjort et overvældende indtryk på samtiden. Det er os en stor trøst og stolthed, skriver P. A. Munch, at erfare, så håndgribeligen at vi lige ned i disse tider under så vanskelige ydre omstændigheder for sproget har kundet bevare dette i en så oprindelig skikkelse. Men Aasen nøide sig ikke med at være den skarpsindige forsker og videnskapsmann. Det var i romantikkens tid. Der lå store drømme i luften, og måskje drømte ingen stolttere drøm end den lille beskedne og uanseelige lærde fra Sønnemøre. Han hadde samlet de tusinde og etter tusinde av ord som folkesproget

rummet, og fremlagt dets formlære og syntaks i sin gramatik – så tar han et veldig tilsprang og bygger op et helt nyt skriftspråk, landsmålet, normalen eller mønsterformen for de bedste d.v.s. de gammelmodigste, oldnorsken nærmest stående dialekter.

Alle rede i 1850 årene er han kommet til den anskuelse at den eneste sikre utvei for oss vilde være at anlægge en aldeles norsk sprogform, således at formbygningen dannedes etter en eller flere av de bedste dialekter og sprogstoffet dannedes ved det almindelige norske ordforråd, med stadig hensyn til det gamle sprog. Selv gjennemførte han dette standpunkt i de følgende nye utgaver av ordboken og gramatikken, ligesom han hevdet det i sine indlæg i den første målstrid: «Om det norske sprog». «Om dannelsen og norskheten» o.fl.

Når jeg leser disse rolige og velbetakte, næsten lidenskapsløse utredninger, mindes jeg en gammel ytring av Garborg. «Nu for tiden diskuterer vi ikke lenger målsaken.» Aasens argumentasjon står den dag i dag ved full magt. Han var på sin vis en likeså romantisk nationalist som Henrik Wergeland.

Han så med samme sorg og bitterhed på den forsmædelsens tid i vor historie da vi førte en anonym tilværelse som skattebetalende provins under det lille Danmark. «Sålænge vi tale ægte norsk», sier han, «så kunde vi fritt kalde os ægte nordmænd, om vi end ikke følge alle deres skikke i andre måder. Hvis vi derimod aflægge det norske mål, da vil vort nordmandsnavn kun have såre lidet at betyde, og da kunde vi ikke længer tale om vore gamle forfædre uden med skam og blusel.»

Det vondt viljande menneskjet

Av Toralv Bergwitz

Kven er det vondt viljande menneskjet?

Er det Arne Myrdal, eller er det Blitzungdomen? Er det «Oluf» Arntsen, eller er det Gunnar Prestegård? Er det Kyrre Bremer, Ludvig Nessa og Børre Knudsen, eller er det «abortforkjemparane» – dei «bestialske mordarane»? Er det «ja» til EF-folket, eller er det «nei til EF»-folket? Er det «kommunistane», eller er det «kapitalistane»? Er det muslimane, eller er det dei Kristne? Er det palestiniane, eller er det israelittane? Var det Khomeini, eller var det sjahen av Persia? Var det Somosa, eller var det Pinochet? Var det Quisling, eller var det «Jøssingane»? Var det Hitler, Mussolini og den japanske keisaren, eller var det president Truman (som let atombombene falle)? Var det Stalin, eller var det Leonid Bresjnev? Var det pave Innocens 3. – han som lypte kong Sverre i

bann og var andsvarleg for kjettarforfylging og massakrering av dei sokalla albigenserane? Eller var det Nicolae Ceausescu?

Eller er det dei som fører falsk vitnesbyrd imot sine næste? Eller er det dei som dørmer på grunnlag av sladder, forvrenede sanningar og falske vitnesbyrd? Eller er det dei som driv psykisk terror mot han som er utsatt for sladder og falske vitnesbyred?

Spursmålslista vil ingen ende tak. Verdi er full av vondskap – det hev ho vore so lenge verdi hev vore til (?), og det vil ho vera so lenge verdi vil vera til (?).

Det er visse eigenskapar ved oss menneske som er tolleg like. Den eine er – som Albert Einstein ein gong sa: «Menneskjet er av naturen indolent eller lat. Dersom det ikkje vert eggja eller inspi-

reret av noko, so vil det etter kvart te seg som ein automat og slutte heilt å tenkje». «Vanetenking» kallar sume det.

Ein annen eigenskap som stort sett er felles er at me helst vil lata att augo for slikt som me ikkje ynskjer å sjå.

Ein tridje eigenskap er sers utbreidd – han tykkjест høyre med i vår kultur, og det er divergerande meininger um han er medfødd eller um han er eit resultat av miljø – um det er ei slags indoktrinering. Eg talar um den eigenskapen at me gjerne framhevar våre (tenkne) motstandarar som vondsina skapningar – jamfør «bestialske mordarar».

Ein fjorde eigenskap er at me hev ein tendens til å oppfatte våre eigne meininger som den absolutte sanning, og ofte dørmer me våre medmenneske ut frå det – på både godt og vondt.

Til side 11

Nordmannen

I Vestmannen nr. 4–1990 prenta me det kjende Aasen-diktet *Nordmannen* med 8 vers. Sidan fekk me dette brevet frå Anders Ekanger, Arnatveit: «Eg ser i Vestmannen nr. 4–1990 at *Nordmannen* er trykt med 8 vers, men det er nok 3 vers til – i alt 11. Den 22/3-1972 hadde Bondeungdomslaget Ervingen ein Ivar Aasen-kveld. Me hadde tale av B. Fidjestøl – uppliesing og song. Ein av songane var *Nordmannen* med 11 vers. Eg sender ein kopi – kanskje kan det takast med i Vestmannen?»

Og her kjem dei 11 versi. Framleis er det 5 av versi som oftast vert sungne av denne Noregs ukåra nasjonalsong.

1.
Millom Bakkar og Berg ut med Havet
heve Nordmannen fenge sin Heim,
der han sjølv heve Tufterne gravet
og sett sjølv sine Hus uppa deim.

2.
Han saag ut paa dei steinutte Strender,
det var ingen, som der hadde bygt.
«Lat oss rydja og byggja oss Grender
og so eiga me Rudningen trygt.»

3.
Og han vandest til Vaagnad og Møda,
der han laut vera herdig og sterk;
og han høyrer med Hugnad ei Røda
um stor Manndom og dugande Verk.

4.
Han saag ut paa det baarute Havet;
der var ruskut aa leggja ut paa;
men der leikade Fisk ned i Kavet,
og den Leiken den vilde han sjaa.

5.
Kring um Dalen stod Fjelli som Grindar,
men um Bergi var grasgrøne Band;
der han gjekk millom Heidar og Tindar,
og der saag han so vidt yver Land.

6.
Fram paa Vetteren stundom han tenkte:
Giv eg var i eit varmare Land!
Men naar Vaarsol i Bakkarne blenkte,
fekk han Hug til si heimlege Strand.

7.
Og naar Liderna grønka som Hagar,
naar det laver av Blomar paa Straa,
og naar Næter er ljose som Dagar,
kann han ingenstad vænare sjaa.

8.
Sud um Havet han stundom laut skrida.
Der var Rikdom paa Benkjer og Bord;
men kringum saag han Trældomen kvida,
og so vende han etter mot nord.

Ivar Aasen, teikna av Leif Raa.

9.
Lat no andre um Storleiken kivast,
lat deim bragla med Rikdom og Høgd.
Millom Kaksar eg litet kann trivast,
millom Jamningar helst eg er nøgd.

10.
Naar han kom paa dei rikaste Leider,
saag han tidt at han litet var kjend;
men han visste ein Vyrdnad og Heider,
som kan bu i den armaste Grend.

11.
«Lat deim hava den Æra dei kunna,
og sin Rikdom og Styrke dertil,
naar som berre dei meg vilja unna
at faa raada min Arv som eg vil.»

Det vondt viljande mennesket

Frå side 9

Vanetenking gjev ein viss stabilitet som kann hindre for bråe umveltingar, men er fárleg for den menneskelege aktiviteten som stirr for ei stendigt betre verd.

Å lata att augo for det me ikkje ynskjer å sjå, kann vera turvande for i det heile å greide å liva. Ingen kann greie å bera all verdsens sorger. Eg tenkjer på alt det skrämelege som gjeng fyri seg på kloden vår. Men det er ein fåre for at me ferer vill – og soleis ikkje gjerer det som rett er, men gjeng i fåre for å gjera mykje urett.

Det å oppfatte eigne meininger som rette, er viktig for at me i det heile vårt i stand til å handle – til å taka ei avgjerd. Men me ser visseleg fåren for å taka i miss – og soleis gjera noko urettvist og jamvel vondt mot våre medmenneske og andre skapningar på jordi.

Å sjå på (dei tenkte) motstandarane våre som vondt viljande skapningar, er truleg årsaki til det meste av vondskapen som florerar millom oss menneske. Læra um det vondt viljande mennesket gjev oss moralsk rett til privilegium. Det gjev oss moralsk rett til å fara fram med hard hand mot våre medmenneske. Det gav Paven rett til å lemlest og utrydde kjettarar, det gav kyrkja rett til å torturere og taka livet av «heksar», det gjev Ku Klux Klan rett til å terrorisere svarte medborgarar, det gav Hitler og hans bande rett til å hemne krossfesting av Kristus, det gjev dei kvite makthavarane i Sud-Afrika rett til sine privilegium – og hindre dei svarte i å få sine menneske-rettar, osv. osv. For den som «tek affære» hev alltid eit edelt motiv! Han forsvarar det «som rett er» – vernar den «rette tru», vernar det «rette» politiske system, forsvarar «dei uskuldige og hjelpe-lause», forsvarar det «ufødde liv».

Det er sjølv sagt au det edle motiv – og tankjen um at me er edle og rettvise – som gjerer at me reiser ut i verdi – til Afrika og andre heidningeland for å frelse desse «vonde» menneski – som ikkje er som me er – og lærer dei um «den vonde hug i deira hjarto» – gjerer dei lik oss – som verkeleg er gode og velmeinande menneske.

Læra um det vonde mennesket kann forsvarast ut frå at det vilde vore umogleg å organisere uppreist mot ein Hitler, ein Stalin, ein Somosa, ein Pinochet, eller ein Ceausesco – um dei ikkje var å oppfatta som vondt viljande menneske. Men då er me inne i den vonde sirkelen – som aldri gjerer slutt på vondskapen.

Me som var på den rette sida under krigen kunde tillate oss – ja, det var ei plikt – å terrorisere både tyskarar og nazistar og «stripute» det meste me mak-

Spelemannen Finn Vabø 60 år

Finn Vabø, Bråtet 305, Fyllingsdalen fyller 60 år laurdag 6. april. Han kom tidleg med i flokken av landskjende spelemenn på hardingfela, og han er ein både dugande og trufast dyrkar av tradisjonsrik folkemusikk.

Finn Vabø er fødd i Bergen, og spelemannsgivnaden fekk han i arv. Alt i smågutdagane byrja han å spela. Far hans, skipskaptein Karl Vabø, kom frå Lindås, og han spela både orgel og hardingfela. Men i eit av krigsåri gjekk faren ned med båten sin,

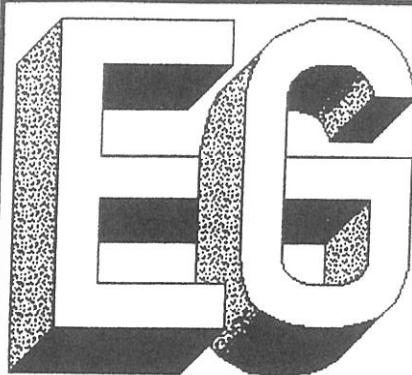
nordhordlandsrutebåten «Masfjord». Båten vart råka av krigshendingar, og kaptein Vabø greidde å berga nokre i land, men etter nye freistnader makta han ikkje sjølv å koma seg i land.

Finn Vabø dyrka felespelet jamsides med at han utdana seg for arbeidslivet. Han arbeidde først på Bergens Mekaniske Verksteder (BMV), og han gjekk maskinistskulen um kveldane. Og so var Nordfjordspelemannen Jon Rosenlid den gode læremesteren hans på hardingfela. Læremester og elev hadde eit uvanleg godt samarbeid. Finn Vabø fekk på maskinistskulen sertifikat for damplokomotiv og andre båtar, m.a. til Australia. Han hadde harding-

Til side 12

Finn Vabø i godlauge! Dansaren Jostein Åsmul lyder.

Meldingsblad for N M U

I EG, - bladet åt
Målungsdomen finn ein
målpolitiske artiklar av
alle slag som millom
anna tek fyre seg
grunnlaget for
målreising i Noreg.

Ting EG du òg!

Send 100,- kroner til postgirokontonr.:
0823 0943010,
so fær du EG i eit år.

Norsk Målungsdom, Nordahl Bruns gate 22, 0165 Oslo 1, Tlf. 02-364043

Til side 12

MARØY LARS BJARNE
ELISMARKEN 14
5034 Y LAKSEVÅG
ANTALL EKS 1

ISSN 0800-8647

Spelemannen Finn Vabø

Frå side 11

fela med seg, og når dei var i land, spela han sjømannskyrkjer og andre stader. Og spelet vart godt motteke. Etter at han kom heim frå sjøem arbeidde han ei tid på verkstaden til Stahl Heiser på Laksevåg. Deretter var han vaktmeister i Solheimsljen. Han gjekk samstundes på teikneskule, og på yrkesskulen i Fana der han tok eksamen. No hev han i mange år vore teiknar hjå Sivilingeniør Bjarne Instanes A/S på Minde.

Finn Vabø hev vore og er ein idegevar i arbeidet for folkemusikken og folkedansen. I ung alder vart han nytt til spelemann i bygde- og bondeungdomslagi i Bergen, og det hev auka med åri. Han hev spela i Ervingen, i Bondeungdomslaget, i Nordhordlendingen og i Vestmannalaget. Og kona hans,

Ellen Vabø, hev til liks med mannen vore aktiv i lagsarbeid. I heimen deira vart Bygdedanslaget i Bjørgvin skipa. Det er eit aktivt lag med stor tilslutning. Finn Vabø var òg med og ruppe grunnen for spelemannslaget i Lindås, han heldt kurs i spel der fyrr spelemannslaget vart skipa. Han er òg far for spelemannslaget i Fana, det var kursi hans som skapte det laget. Og i spelemannslaget «Fjellbekken» i Bergen er han musikalsk leidar, og hev òg vore formann i nokre år. Han er varamann til stjorni i Vestmannalaget, og han er med i rådet for Bygdelagsnemndi i Bergen.

Ogsø etter tidi si til sjøs hev han vore spelemann i utlandet, saman med folkedansarar. Han hev havt two ferder til Frankrike, og ei ferd til Wales der han vann fyrstepremi for spel. Og i Sovjet vart det sylv på ei stor spelemannsmynstring.

Så hev han ei mengd premiar frå landskappleikar og lokale kappleikar. Han var på fyrste landskappleiken sin i Oslo i 1953, og fekk beste premi i si klasse. A-klassspelemann vart han alt i 1957, med fyrstepremi på landskappleiken på Fagernes i Valdres. Og etter den tid er premisamlingi stødt auka. Han hev òg vore domar på kappleikar.

Og so hev han den gleda at sonen Øyvind i ung alder byrja å føra arven vidare. Det er truleg noko av det som gledar 60-åringen aller mest.

Vå helsing gjeng til ein fin dyrkar av norsk folke-musikk.

Ludv. Jerdal

Det vondt viljande mennesket

Frå side 11

ta. Den form for framferd som me hadde fordømt – og som me streid imot i kri-gen – den tok me sjølve i bruk etter kapitulasjonen. At me helst ikkje vil vedkjenne oss dette, gjerer ikkje røyndomen um inkje. Men det me gjorde – det gjorde me fordi me meinte det var både rett og rettvist. Me var reidskap i eit «rettferdig landssvikuppgjer».

Arne Myrdal, Ludvig Nessa og Børre Knudsen er typiske døme på folk som strir for den «gode sak». Ingen midlar tykkjest vera for sterke – anten det er dynamitt, trestokkar – eller skuldingar som «bestialske mordarar». Trur me at dei gjerer dette av verkeleg vond vilje? Og trur me verkeleg at abortforkjemparane strir for si sak av vond vilje? At dei verkeleg er «bestialske mordarar»?

No når me etter kvart får augo upp for at me er i ferd med å drukne i vårt eige søppel, er i ferd med å øydeleggje livet på vår eigen planet – er det no von um at me skal sjå at me siglar på ei felles skute – at me i røyndi hev sams interes-sur i hopetal – for ikkje å segja – i eitt og alt? Er det då von um at me skal greide å taka livet av den gamle tesen um det vondt viljande mennesket?

Den som meiner at mannen frå Nasaret er upphavsmannen til læra um det vondt viljande mennesket – mennesket som «kjerner den vonde hug i hjarta sitt» – han bør lyde litt nærrare etter i meistarens ord.

God og rimeleg mat
får du på

Kaffistova til Ervingen

Torgegaarden, Strandkaien 2, 5000 Bergen

BUNADSØLV – POKALER – PREMIER

Vi har gaver
for alle anledninger

magnus aase A/s
gullsmed

Strandkaien 6 — Telefon *32 01 60

Stor Nok
For De Fleste

Ting høgnorskbladet
VESTMANNALAGET

Din lokale
storbanks

FOKUS Bank